

Näkökulmia ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja poliittisen päätöksenteon tueksi.

Kestävä kehitys kunnissa vaatii strategista johtamista

Satu Lähteenoja ja Kaisa Schmidt-Thomé, Demos Helsinki, Suvi Monni, MSDI oy, Jani Päivänen, Finnish Consulting Group, Hanna Eskelinen, Suomen ympäristökeskus

Kunnat ovat kestävän kehityksen toimeenpanijoita

Kaikki YK-maat ovat sitoutuneet seitsemätoista kestävän kehityksen tavoitteen (Agenda2030) saavuttamiseen vuoteen 2030 mennessä. Suomen hallintomallissa yli kaksi kolmasosaa Agenda 2030:n tavoitteista (SDGt, Sustainable Development Goals) toteutetaan kunnissa. Kuntien tulee panostaa merkittävästi sellaisiin hallinnonaloja poikkileikkaaviin sisältöisiin kokonaisuuksiin, joissa kunnalla on mahdollisuus loikata kehityksessä eteenpäin. Kestävän kehityksen työssä tulisi keskittyä teemoihin, joissa on Suomenkin oloissa vielä paljon tekemistä ja joihin kunnilla on toimeenpanevaa valtaa (ks. alla oleva kuva). Jotta kestävä kehitys todella jalkautuisi kuntaan, tarvitaan kokonaisuuden strategista johtamista.

KUNNILLE KESKEISIÄ KESTÄVÄN KEHITYKSEN TEEMOJA

KESTO – KESTÄVYYDEN JOHTAMINEN JA TOI- MEENPANO PAIKALLISTASOLLA

VN TEAS -rahoitteinen KESTO-hanke tukee strategista ja integroivaa lähestymistapaa kestävään kaupunkikehitykseen. Yhteistyöhanke toi YK:n Agenda 2030 -tavoitteet paikalliseen mitataavaan ja kannusti nostamaan kestäväen kehityksen kuntien ja kaupunkien strategisen kehittämisen lähtökohdaksi. KESTO-hanke toteutettiin yhteistyössä 12 kunnan kanssa. Työssä hyödynnettiin monitieteisiä menetelmiä sekä laajaa aineistoa, joka koostui muun muassa haastatteluista, yhteiskehittämisen työpajoista sekä indikaattorianalyysistä. KESTO tuotti tilannekatsauksen kestäväen kehityksen strategisesta johtamisesta Suomessa, nosti esiin keskeisimmät kestäväen kehityksen sisältökysymykset kunnissa, ehdotti kunnille kestäväen kehityksen keskeisiä indikaattoreita ja tuotti kolme kestäväen kehityksen johtamismallia Suomessa.

Kestävä kehitys Suomen kunnissa

Agenda2030 laajentaa kestäväen kehityksen koskemaan teemoja, joita siihen ei ole perinteisesti ajateltu kuuluvan. Kunnat kytkeytyvät suoraan kestäväen kehityksen tavoitteiden laajaan kirjoon esimerkiksi koulutuksen, hoivan, puhtaan veden, energian, jätehuollon ja kestäväen liikenteen järjestämisessä. Suomen kuntien vahvuuksia ovat koulutus ja osaaminen sekä vahvat paikallisdemokratiat ja osallistumisen mahdollisuudet. Kuntien suurimmat kestäväen kehityksen haasteet liittyvät ilmastonmuutokseen ja yhteiskunnan eriarvoistumiseen. Taloustilanne ja kaupungistuminen asettavat lisää haasteita monille kunnille.

Kuntien suurimmat kestäväen kehityksen haasteet liittyvät ilmastonmuutokseen ja yhteiskunnan eriarvoistumiseen.

Kuntien käytännöt kestäväen kehityksen seuraamisesta ja raportoinnista vaihtelevat. Kunnilla ei myöskään ole yhtenäistä linjaa siitä, mitä indikaattoreita seurantaan käytetään. Seuraavan sivun taulukossa esitetään seitsemän mahdollista kestäväen kehityksen indikaattoria kunnille keskeisistä teemoista. Taulukossa esitetään kunkin indikaattorin minimi, maksimi ja mediaani kolmessa kuntaluokassa. Lisäksi esitetään viimeaikainen kehitys noin viiden vuoden ajalta. Indikaattorit on valittu niin, että ne kuvaavat keskeisiä ilmiöitä ja niistä löytyy ajantasaista kuntakohtaista tietoa. Tässä esitetyillä indikaattoreilla voi päästä kestäväen kehityksen seurannan alkuun, mutta samaan aikaan on tärkeää arvioida kunkin kunnan keskeisiä painopisteitä ja tavoitteita paikalliset erityispiirteet huomioiden.

Taulukosta näkee, että sekä isojen kaupunkien että seutukuntien päästöt ovat olleet viime vuosina laskussa. Tuloerot ovat kasvaneet viime vuosina kaikissa kuntaluokissa. Työttömyysaste on kaikissa kuntaryhmissä kehittynyt myönteisesti viime vuosina, kun taas taloudellinen huoltosuhde oli kehittynyt myönteisesti vain isoissa kaupungeissa.

KUNNAN JA KUNTALAISTEN HIILIJALANJÄLJEN PIENENTÄMINEN

KESKEISIÄ INDIKAATTOREITA

		Minimi	Mediaani	Maksimi	Viimeaikainen kehitys
Kasvihuonekaasupäästöt asukasta kohden t CO ₂ -ekv/asukas, 2017	ISOT KAUPUNGIT	4	7	13	↓
	SEUTUKAUPUNGIT	6	12	73	↓
	MUUT	4	12	60	→

Huom! Aihepiirin tietopohjaa parannettava

Paras arvo Huonoin arvo Tavoiteltava kehityssuunta Eitavoiteltava kehityssuunta Pysynyt ennallaan

ERiarvoisuuden vähentäminen

KESKEISIÄ INDIKAATTOREITA

		Minimi	Mediaani	Maksimi	Viimeaikainen kehitys
Gini-kerroin tulonjaon tasaisuus 2018	ISOT KAUPUNGIT	24	26	34	↑
	SEUTUKAUPUNGIT	22	24	30	↑
	MUUT	21	24	45	↑
Koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret % 2018	ISOT KAUPUNGIT	5	7	12	↓
	SEUTUKAUPUNGIT	5	8	12	→
	MUUT	1	7	38	↓
Päivittäistavara kauppojen saavutettavuus % korkeintaan 500 m etäisyydellä asuvat 2018	ISOT KAUPUNGIT	33	50	80	↑
	SEUTUKAUPUNGIT	9	28	55	↑
	MUUT	0	18	71	↓

Paras arvo Huonoin arvo Tavoiteltava kehityssuunta Eitavoiteltava kehityssuunta Pysynyt ennallaan

Talous ja työllisyys

KESKEISIÄ INDIKAATTOREITA

		Minimi	Mediaani	Maksimi	Viimeaikainen kehitys
Työttömyysaste % 2019	ISOT KAUPUNGIT	8	11	14	↓
	SEUTUKAUPUNGIT	4	9	15	↓
	MUUT	0	8	17	↓
Työpaikat työvoimaa kohden 2017	ISOT KAUPUNGIT	0,83	0,92	1,15	↓
	SEUTUKAUPUNGIT	0,61	0,86	1,23	→
	MUUT	0,33	0,71	1,63	→
Taloudellinen huoltosuhde työvoiman ulkopuolella olevien ja työttömien lukumäärä sataa työllistä kohti, 2017	ISOT KAUPUNGIT	108	138	175	↓
	SEUTUKAUPUNGIT	127	167	228	↑
	MUUT	88	159	240	↑

Paras arvo Huonoin arvo Tavoiteltava kehityssuunta Eitavoiteltava kehityssuunta Pysynyt ennallaan

Kestävä kehitys vaatii strategista johtajuutta

Sen lisäksi, että poikkihallinnollisuus on tärkeää ristiriitaisten tavoitteiden yhteensovittamisessa, kestävän kehityksen poikkihallinnollinen huomioiminen näkyy kunnalle myös rinnakkaishyötyjen muodossa. Esimerkiksi hävikkiruokapiirien järjestäminen paitsi vähentää jätettä myös edistää sosiaalista kanssakäymistä ja hyvinvointia. Kestäviin julkisiin hankintoihin siirtyminen voi sekä tulla pitkällä tähtäimellä edullisemmaksi että edesauttaa seudullista yhteistyötä ja yrittäjyyttä.

Suomen kuntakentältä voidaan paikantaa kolme erilaista johtamismallia kestävään kehitykseen. Ylhäältä johtamisen, verkostomaisen työn koordinoiminnin ja ruohonjuuritasolta ponnistamisen mallit ovat teoreettisia eivätkä toteudu missään kunnassa sellaisenaan. Ne voivat kuitenkin auttaa hahmottamaan eri kuntien vahvuuksia ja mahdollisia seuraavia askeleita.

Malli 1: Johtotähdet

Johtotähdet-mallissa kunta toteuttaa kestävän kehityksen periaatteita varsin suoraviivaisesti. Kestävän kehityksen johtajuus on keskitetty yhteen, ylimmästä johdosta alkaen linjaan, ja kestäväälle kehitykselle on asetettu selkeät tavoitteet, joiden saavuttamista seurataan. Työ on voitu organisoida myös ohjelmien tai ulkopuolisen rahoituksen salkkujen kautta. Kestävällä kehityksellä on selkeä kytkentä kuntastrategiaan.

Malli 2: Verkostojen voima

Verkostojen voima -mallissa kestävän kehityksen työllä on laajasti jaettu omistajuus, ja tavoitteiden saavuttamisesta on poikkihallinnollinen yhteisvastuu. Kunta näyttäytyy matriisina, jossa kestävän kehityksen periaatteita kunnioittavat asiantuntijat pitävät yhtä. Heillä on tilaa tehdä työtä myös itse määrittelemillään tavoilla.

Malli 3: Aktiiviset yksilöt

Aktiiviset yksilöt -mallissa kestävän kehityksen työtä ei välttämättä ole virallisesti organisoitu ollenkaan. Silti kunnan työssä ja sen sidosryhmäyhteistyössä voi olla hyvinkin tavoitteellista kestävän kehityksen toimintaa. Kyse voi olla yksittäisistä avauksista esim. yrityksissä, kunnan kehittämissyhtiössä tai kansalaisyhteiskunnan puolella. Mallin mukainen toiminta voi olla myös strateginen päätös antaa kestävän kehityksen ratkaisujen kehkeytyä paikallisen innovaatioekosysteemin kautta.

Työkaluja kuntien kestävän kehityksen johtamiseen

Kunnat käyttävät useita eri työkaluja edistämään kestävän kehityksen poikkihallinnollista johtamista. Osa työkaluista koskee kestävää kehitystä laajasti, kun taas osa tarkastelee suppeampaa kestävyiden osa-aluetta. Kuntien käyttämiä työkaluja ovat esimerkiksi

- **Voluntary Local Review (VLR)** eli vapaaehtoinen paikallinen raportointi YK:lle.
- **Situmus 2050** eli eri toimijoiden, kuten kunnan, yrityksen tai yhteisön vapaaehtoinen situmus kestävän kehityksen edistämisestä konkreettisin teoin.
- **Kuntien hyvinvointikertomukset.** Kuntien tuottama indikaattoritieto voi olla suoraan hyödynnettävissä kestävän kehityksen tavoitteiden seurannassa. Kunnat voivat paitsi suoraan hyötyä tästä sosiaali- ja terveysalan indikaattoritiedosta, myös ottaa siitä mallia muille toimialoille.
- **KETS** – Kunta-alan energiatehokkuussopimukset
- **Mayorsindicators.com**-indikaattoripalvelu
- **Kansalliset ja kansainväliset verkostot.** Verkostot tuovat vertaistukea, hyviä käytäntöjä ja joukkovoimaa esimerkiksi yhteishankinnoissa, joka näkyy esimerkiksi matalampina hintoina

SUOSITUKSET TOIMENPITEIKSI

1. Kestävä kehitys tulee olla kuntastrategioiden perustana

Vuoden 2021 kuntavaalit ja vaalien jälkeinen kuntastrategioiden laatimiskierros on kriittinen hetki Suomen Agenda 2030 -tavoitteiden saavuttamiseksi. Kuntastrategioiden tulisi olla linjassa kansainvälisten ja kansallisten kestävän kehityksen tavoitteiden kanssa. Tavoitteet voivat myös muodostaa koko kuntastrategian perustan, samaan tapaan kuin Sanna Marinin hallituksen ohjelmassa.

2. Valtionhallinnon tulee varmistaa, että keskeiset linjaukset tukevat kestävän kehityksen tavoitteita

SDG-tavoitteet tulee tuoda mukaan keskeisiin sopimusneuvotteluihin (MAL, innovaatio- ja ekosysteemisopimukset) ja ohjelmalliseen yhteistyöhön (esim. Kuntien ilmatoratkaisut, Lähiöohjelma, Asuntopoliittinen kehittämisohjelma, Seutukaupunkiohjelma). Kansallisen kaupunkistrategian 2020-2030 ja Valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman 2021-2032 tulee tukea kaupunkien kestävän kehityksen työtä.

3. Valtionhallinnon tulee kannustaa kuntia kestävyysmurroksen toteuttamiseen

Ympäristöministeriön ja Kuntaliiton tulee jatkaa toimenpiteisiin kannustavaa keskustelua kestävyysmurroksesta, kuten esim. Kestävä kaupunki -ohjelmassa on tehty. Valtakunnan tasolla tarvitaan avauksia, jotka kannustavat niin yksittäisiä kuntia kuin kansalaisia tasavertaisesti kestävän kehityksen tekoihin ja kumppanuuksiin. Kunnat ovat eri vaiheissa ja tarvitsevat tukeaja konkreettisia työkaluja siihen, miten voivat kehittää kestävyuden johtamista ja kokonaisuuden hallintaa seuraavalle tasolle.

4. Valtionhallinnon tulee vahvistaa Agenda 2030:n toimeenpanon tieteellistä tukea ja mahdollistaa sen seuranta kunnissa.

Valtionhallinto voi tukea kestävyystieteiden ja kuntaorganisaatioiden yhteistyötä, jonka puitteissa tuotetaan kestävän kehityksen päätöksenteon valmistelumalli paikallistasolle. Mallissa tulee hyödyntää laaja-alaista vaikuttavuuksien tutkimustietoa.

Keskeisten kestävyuden mittaamisen käytettävän tilastotiedon tuottajien (esim. Luonnonvarakeskus, Kela, Terveystieteiden tutkimuskeskus, Tilastokeskus, Suomen ympäristökeskus, Traficom) on laajennettava kestävän kehityksen kuntakohtaista tietopohjaa seurannan mahdollistamiseksi. Esimerkiksi päästöttömään liikenteeseen sekä uusiutuvan energian käyttöön liittyvät kuntakohtaiset tietoaineistot ovat puutteellisia. Tiedon tuottajien tulisi myös varmistaa tietojen ajantasaisuus: tällä hetkellä monien keskeisten tietoaineistojen myöhäinen julkaisuajankohta estää niiden käytön päätöksenteon tukena.

Lisätietoja:

Kestävä kehitys Suomessa: www.kestavakehitys.fi

Kestävä kaupunkiohjelma: www.kestavakaupunki.fi

Kirjoittajat:

Vanhempi asiantuntija Satu Lähteenoja työskentelee ajatushautomo Demos Helsingissä. Hän tutkii sitä, miten kestävän kehityksen tavoitteisiin pääsemistä voidaan yhteiskunnassa nopeuttaa. Lisätietoja: www.demoshelsinki.fi, satu.lahteenoja@demoshelsinki.fi

Muut kirjoittajat:

Kaisa Schmidt-Thomé, vanhempi asiantuntija, Demos Helsinki
kaisa.schmidt-thome@demoshelsinki.fi

Suvi Monni, toimitusjohtaja, MSDI oy, suvi.monni@mayorsindicators.com

Jani Päivänen, johtava asiantuntija, Finnish Consulting Group, jani.paivanen@fcg.fi

Hanna Eskelinen, tutkija, Suomen ympäristökeskus, hanna.eskelinen@ymparisto.fi

KESTO on toteutettu osana valtioneuvoston vuoden 2019 selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa.

Hankkeen ohjausryhmän puheenjohtaja:

Neuvotteleva virkamies Olli Majjala
Ympäristöministeriö, olli.majjala@ym.fi

DEMOS
HELSINKI / FCG

S Y K E

MayorsIndicators

VALTIONEUVOSTON
SELVITYS- JA TUTKIMUSTOIMINTA
www.tietokaytoon.fi